

HOOFSTUK 4

WISSELWERKING TUSSEN TEOLOGIESE KONSEPTUALISERING EN EMPIRIESE RESULTATE WAT UITLOOP OP 'N VOORGESTELDE PRAKTYKTEORIE

1. WISSELWERKING TUSSEN TEORIE EN PRAKTYK

Vervolgens sal die wisselwerking tussen die teologiese konseptualisering en die resultate van die empiriese ondersoek hanteer word. Dit geskied volgens die kritiese wisselwerking tussen teorie en praxis soos ons dit in die praktiese teologie hanteer. Die empiriese resultate sal moontlike verstellings op die konseptuele raamwerk voorstel (Pieterse 1993b:171-176; Heitink 1993:147-152, 164).

Musiek en sang

Aan die basiese konseptualisering in hoofstuk 2, 5.5 en 5.6 kan vasgehou word oor die geweldige invloed wat musiek en sang tydens die familie-erediens het.

Die afgelope aantal jare kan verskillende invloede op die musiek en sang van die NG Kerk opgemerk word. Hieronder word 'n paar genoem (Serfontein 2005:21-22) :

1. Die “praise & worship” beweging lê klem op die ervaring van die Gees en gaan gepaard met emosionele en deelnemende aanbidding, asook die gebruik van die hele liggaam (vgl. Barnard 2006:47-51).

Willow Creek is bekend vir die “seeker-beweging” en poog om relevant te wees vir mense buite die kerk deur iets te bied wat die hoorder reeds ken (multimedia, die kunste, kontemporêre musiek en tematiese prediking). Die “seeker-beweging” lei in ‘n groot mate tot die relativering van liturgiese tradisie en fokus op die vraag: “Will the liturgy help unbelievers to Christ?” (vgl. Long 2001).

2. “Worship” musiek het sedert 1970 ook die musiek en sang beïnvloed. Dit is gevorm deur populêre musiekstyle wat kom van kommersiële platemaatskappye, liedjieskrywers, vervaardigers en uitgewers. Hierdie musiek is in ‘n noue assosiasie met die populêre kultuur en is gewild onder die jeug.
3. Ander strominge wat ook moontlik ‘n invloed het op die “aanbidding” in die hoofstroomkerke word kortliks genoem:
 - Etniese en kulturele verskuiwings in die Protestantse wêreld vra vir liturgiese inkulturasie.
 - Die Post-Modernisme, met sy klem op ervaring en beeldkultuur, stel bepaalde eise aan “worship.”
 - Die populêre kultuur stel ‘n standaard waaraan kerke moeilik voldoen, maar waarmee die kerk tog moet probeer aanklank vind ten einde geloofwaardig te wees vir baie mense.
 - Die tendens van verskillende generasies in die kerk, elk met sy kenmerkende Godsbeeld en wêreldbeeld, vra vir ‘n teologie van diversiteit.

Vanuit die empiriese ondersoek was die invloed van bogenoemde strominge duidelik sigbaar. Daar is veral onder die tieners en kinders 'n behoefte dat die musiek en sang met 'n orkes gedoen moet word. Populêre liedere spreek hulle meer aan as die liedere van die liedboek. Die taal van sommige van die liedere in die liedboek is nie die taal wat die kinders “meer praat en verstaan nie.” Daar was enkele tieners en kinders wat van die liedere in die liedboek hou. Die woorde wat hulle gebruik het, was: “party liedere”. Die orrelmusiek is vir baie van hulle te stadig. Sommige beleef die musiek (die melodie van die lied) as “hartseer” wat nie ooreenkom met die lofuitinge van die liedere se woorde nie.

Bogenoemde stem ooreen met die literatuurstudie ten opsigte van die kritiek wat teen die erediens uitgespreek is. “Die sang word beskryf as te dood. Dit is veral die melodie wat uit die gryse verlede kom. Die tempo is te stadig en uit pas met die sang wat veral die jongmense aan gewoond is om elke dag te sing” (Beukes 1987:2-3; Beukes 1994:148-149; Brink & Brink 1999:161).

In teenstelling met die tieners wat met 'n orkes die Here wil loof en aanbid, het die meeste van die ouers genoem dat hulle daarvan hou om meer “formeel” oor God te sing. Hulle hou van die liedboek en die orrelmusiek. Maar soos die een vader dit duidelik gestel het: “Die jeug met hulle musieksmaak moet ook geakkommodeer word.”

Die een moeder het genoem dat sy “met haar hele lyf wil sing” en ervaar dat sy dit nie altyd in “die gemeente kan doen nie.” Dit stem ooreen met die “praise & worship” beweging wat klem lê op die deelnemende en emosionele lofprijsing waarby die hele liggaam betrokke is. In teenstelling hiermee was daar 'n vader wat baie ernstig daarvoor was dat hy nie “van die hande opsteek” hou nie. Hy wil net “doodstil sit.” Hierdie twee aanhalings gee 'n aanduiding van die diversiteit waarmee 'n mens te make het binne die familie-erediens. Dit kan ook 'n aanduiding wees van die verskillende vorme van spiritualiteit wat onder gemeentelêde waargeneem word. Die vrou het waarskynlik 'n meer charismatiese spiritualiteit, terwyl die man dalk 'n asketiese spiritualiteit het.

Dit is goed om in gedagte te hou dat musiek en sang die kind die geleentheid bied om hom- of haarself uit te druk. Musiek en sang bevorder ook die bediening van die evangelie aan die kind en gee die nodige afwisseling wat die kind se konsentrasiespan weer verleng (Van Tonder 2006:53).

In 'n familie-erediens waar die verskillende generasies in een gesamentlike erediens is, speel die musiek en sang 'n baie belangrike rol. Verskeie respondente het die belangrikheid daarvan in die familie-erediens uitgelig.

Dit wil voorkom of Long (2001:11-12) 'n werkbare model op die tafel plaas. Sy voorstel is dat daar 'n totale **integrasië** van die musiek en sang van die verskillende generasies behoort plaas te vind. Dit klop met die resultate van die empiriese ondersoek. **Hierin lê die verruiming van hierdie konsep teenoor die aanvanklike formulering.** Long is van mening dat die sogenaamde “blended worship” waar daar voortdurend van die tradisionele na die jeug-musiek beweeg word nie 'n goeie opsie is nie. Deur integrasië van die verskillende musiekstyle kan ouer mense nuwe musiek en liedere leer en die jonger mense die skatte van ons tradisie leer ken en waardeer sodat alle liedere met oorgawe gesing kan word (Pieterse 2006b:1).

In 'n familie-erediens behoort daar baie van musiek en sang gebruik gemaak te word. Die musiek en sang behoort die erediens van begin tot einde by elke element van die liturgie aanmekaar te weef. Dit kan plaasvind met behulp van verskeie musiekinstrumente en musiekstyle. Dit is so dat nie almal van alle musiekstyle hou nie, maar ter wille van die eenheid van die liggaam van Christus kan mense geleer word om ruimte te maak vir mekaar en 'n diversiteit van liedere te sing (Long 2001:61-64).

Die preekwerkgroep met verskillende generasies

Uit die konseptualisering in hoofstuk 2, 1.6 kan vasgehou word aan die belang van preekwerkgroepe vir deelname van die gemeentelede. Vanuit die konseptualisering van hoofstuk 1, 9 kan vasgehou word aan die behoeftes van die verskillende ouderdomsgroepe wat die familie-erediens bywoon vanuit die generasie teorie.

Tydens die onderhoude wat gevoer is, was daar 'n verrassende sterk gevoel van byna al die respondente wat meen dat 'n preekwerkgroep 'n goeie idee is en dat hulle as familie deel sal wil wees daarvan. (Daar was net een kind, van al die respondente, wat nie wou deelneem nie.) Dit onderstreep die sterk behoefte wat mense het om deel te wees van die erediensgebeure.

Die empiriese navorsing het aangetoon dat die respondente meen dat hulle 'n bydra kan lewer met die “aktualisering van die boodskap” en “self ook iets kan leer” in die proses. Van die tieners het ook gevoel dat dit die leraar die geleentheid gee om “ter selfde tyd ook die gemeente beter te leer ken.” Daar is ook respondente wat gemeen het dat dit gemeentelede meer “eienaarskap” vir die gemeente sal gee.

Vanuit die teologiese skrywes is dit duidelik dat daar 'n wending na die hoorders van die preek is. Dit veroorsaak 'n besondere aktuele, konkrete en bevrydende prediking. Talle homiletici (byvoorbeeld: Van der Laan, Pieterse, Dingemans en Vos) het die implikasies hiervan uitgewerk en begin met preekwerkgroepe (Pieterse, Greyling & Janse van Rensburg 2004:92).

Preekwerkgroepe (Pieterse 1986:135; Wagner 1983:97) kan die kommunikasievermoë van die preek verhoog en verbeter. Predikers weet dikwels nie presies wat die vlak van kennis, verstaan, assosiasies en interpretasies van gemeentelede is nie. Daarom vind predikers dit moeilik om vir die gemeente die teks toe te pas en konkreet te maak (Pieterse 1986:131).

Volgens Pieterse (2001:19-23) geskied die hermeneutiese proses deur verskillende stappe. Dit begin by die situasie van die gemeentelede. Die prediker moet die hoorders in hul omstandighede goed ken. Met die konteks in gedagte, word die spesifieke teks gekies waaroor gepreek gaan word. Alreeds by hierdie eerste stappe van die hermeneutiese proses kan die preekwerkgroep vir die prediker van onskatbare waarde wees.

Bogenoemde word onderskryf deur die empiriese navorsing waar verskeie respondenten nie net gevoel het dat hulle die prediker kan help om as familie die boodskap te aktualiseer nie, maar dat hulle self ook iets kan leer in die proses. Die preekwerkgroep gee die leraar die geleentheid om met die groepie lidmate wat by die preekwerkgroep betrokke is, 'n nuwe pad te loop en hul te begelei op 'n beter verstaan van die Woord.

Mense wat deel is van 'n preekwerkgroep word opgewonde oor die preek en raak aktief betrokke by die erediens (vgl. Wagner 1983). Die preekwerkgroep bevorder ook die bewuste aandagtige luister van lidmate. Verder word lidmate se denke verbreed en verhelder deur die gesprekke in die preekwerkgroep (Sweazy 1976:56).

Twee van die moeders het bogenoemde onderstreep deur te noem dat "mense meer deel sal voel van die erediens" wanneer hulle deel is van 'n preekwerkgroep. Die een het verder gegaan en genoem dat sy ook sal wil hoor wat van haar vriende se bydraes tot die aktualisering van die boodskap is en twee keer sal dink voordat sy dan 'n "erediens sal mis."

Van Wyk (2002:100; vgl. Pieterse 1991) wys daarop dat dit vandag die tendens is dat daar gesoek word na 'n prediking wat niemand uitsluit nie. Die boodskap moet tot almal in die gemeente en daarbuite kom. Dit beteken dat die gemeente as deelnemers aan die preekgebeure beskou moet word (vgl. Nell 1996:144-147).

In 'n artikel in die *Beeld* (28 Mei 2007, bl 14) word verslag gedoen van 'n navorsingsmaatkappy, Instant Grass. Hulle het bevind dat jeugdiges "meer

gehoor wil word en by besluite wat die regering neem, betrokke wil wees.” Hieruit blyk die behoefte van jongmense om betrek te word by besluitneming tot by die hoogste gesag. ’n Preekwerkgroep kan vir jongmense ’n geleentheid bied om meer betrokke te wees by die besluitneming rondom die erediens.

Wanneer verskillende generasies saam deel gemaak word van die preekwerkgroep word die hele familie betrek by die erediens. Op die wyse word verseker dat die behoeftes van die verskillende generasies aangespreek word en niemand uitgesluit word nie. By so ’n gespreksgeleentheid kan die verskillende generasies die geleentheid kry om mekaar beter te leer ken en sodoende kan daar verhoudings gebou word. Dit kan op sy beurt weer groter begrip vir mekaar se bedieningsvoorkeure bewerkstellig.

Die teologiese konseptualisering en die empiriese navorsing ondersteun beide die groot waarde wat ’n preekwerkgroep aan ’n familie-erediens kan toevoeg. Die empiriese navorsing het hier die teologiese konseptualisering verhelder. In die versterkte praktykteorie word preekwerkgroepe met families (gesinne) op ’n gereelde basis as noodsaaklik voorgestel. Hierdie voorstel is oorspronklik ten opsigte van die literatuur en is ’n belangrike saak wat uit die studie na vore kom.

Persoon van die prediker

Vanuit die konseptualisering in hoofstuk 2, 11 kan vasgehou word aan die groot invloed wat die persoon van die prediker het op die erediensgebeure.

Prediking is nie ’n ek-lose gebeure nie. Maak nie saak hoe prediking gedefinieer word nie, daar is altyd iemand wat preek. Die prediker moet ’n volwasse persoonlikheid hê en ook geestelik volwasse wees (Nel 2001a).

Vanuit die empiriese ondersoek het die belangrikheid van die persoon van die prediker se invloed op die erediens en prediking geblyk uit onder andere die

volgende opmerking: “’n mens kan onderskei tussen die persoon en die boodskap, maar kan dit nie skei nie.” Die respondente het gevoel dat die persoon van die prediker ‘n “baie groot rol speel” in die prediking. Van die respondente het gevoel dat die persoon van die leraar nie so ‘n groot invloed behoort te hê op die erediens nie en dat hy/sy “net die boodskapper is.” Tog is ook bygevoeg dat hulle “meer aanklank by sekere predikers vind.”

Pieterse (1986:113-117) noem dat die prediker se kommunikasievernuif, gesindhede, kennis, kulturele agtergrond en sosiale konteks ‘n invloed het op die wyse waarop hy/sy die boodskap kodeer. Hy noem dat egtheid aan die kant van die prediker een van die belangrikste vereistes vir goeie kommunikasie is. Dit verhoog volgens hom die geloofwaardigheid van die boodskap.

Dit is bevestig tydens die empiriese navorsing. Die een vader het dit duidelik gestel dat die prediker tog nie “pretensieus en aansitterig” moet wees nie. So ‘n leraar se “maniertjies sit jou af.” ‘n Ander vader het opgemerk dat die leraar “meer opreg, eerlik” moet wees. Egtheid was die een eienskap van die leraar wat die tieners uitgelik het as noodsaaklik.

Die prediking kan nie geskei word van die persoon van die prediker nie. God werk deur mense. Die prediker kommunikeer. Nie net wat gesê word nie, maar wie die prediker is, kommunikeer. Die totale mens is voortdurend by die preekgebeure betrokke. Natuurlik werk God deur die Heilige Gees in die prediker, maar die persoon van die mens is onlosmaaklik deel van die gebeure (Nel 2001a:39-41; Stott 1982:266).

Vanuit die empiriese navorsing was 80.0% van die ouers oortuig daarvan dat die persoon van die predikant ‘n invloed op die prediking het. Die tieners se respons was interessant. Hoewel hulle gesê het dit nie saak maak wie preek nie, het hulle dit duidelik gestel dat ‘n mens “die boodskap moet kan verstaan” sowel as dat dit ‘n “goeie boodskap moet wees” en dat “die prediker ‘n passie moet hê” vir dit wat hy/sy doen.

Met die empiriese navorsing het 4 van die 9 families sterk klem daarop gelê dat hulle 'n behoefte het aan persoonlike kontak met die leraar. Die kontak het gewissel van 'n handdruk by die deur tot 'n paar tieners wat genoem het dat hulle dit geniet om die leraar beter te leer ken op kampe. Dis ook vir hulle belangrik dat die leraar self by die tieners betrokke moet wees.

Bogenoemde het die belangrikheid van persoonlike verhoudinge en omgang wat in die pastoraat met gemeentelede opgebou en onderhou word, beklemtoon. Dit bevestig net wat in die teologiese konseptualisering na vore gekom het. Die prediker wat die mense se nood en behoeftes ken, is onontbeerlik (Pieterse 2001:19-20; Pieterse 1994:46; Stark 2005b:95).

Die empiriese ondersoek het die teologiese konseptualisering soos aanvanklik geformuleer verruim en die belangrikheid van die persoon van die prediker as 'n geestelike volwasse persoon verder onderstreep.

Aard van die Prediking

Vanuit die konseptualisering in hoofstuk 2 onder punte 6, 7, 8, 9 en 10 kan vasgehou word aan die belangrikheid van die aard van die prediking tydens die familie-erediens.

Wanneer 'n mens 'n preek maak, geskied dit as 'n hermeneutiese proses, of verstaansproses. Vanuit die perspektief van die prediking begin hierdie proses by die situasie van die gemeentelede (Pieterse 2001:19; Long 1994:109). 'n Preek is meer as die oordra van religieuse informasie of die woorde op 'n geskrewe manuskrip. Dit is eerder Woordgebeure en God se stem wat gehoor word in 'n preek (Cilliers 2002:37). Die prediking is die hart van die evangelie. Dit dra die woorde en dade van God oor aan die mense van elke tyd en konteks (Pieterse 2001:18).

Die gereformeerde siening van die preek is dat dit die verkondiging van die Woord van God is binne die gemeente (Pieterse 1988:73; vgl. Stark 2005a).

Hier het 'n mens te doen met die hermeneutiese proses, wat die beweging van die inherente dinamiek van die preekteks van die Skrifgeworde Woord tot die verkondigde Woord, begelei. Dit is die ontsluiting van die boodskap van die preekteks in die taal en situasie van die konkrete gemeente op so 'n wyse dat die Woord van God in die teks aan die woord kom en deur die gemeente gehoor en geglo word (Pieters 1986:15-16).

Die hermeneutiese interaksie met die teks het 'n homileet nodig wat nie net deel word van die wêreld van die teks nie, maar ook deel is van die belewenis wêreld van die luisteraar. Vos (2005:289) omskryf die belewenis wêreld van 'n mens as die wêreld waarin 'n mens dink, beleef en glo. Dit is die manier waarop hulle die verhoudings in die gemeenskap ervaar.

Bogenoemde is bevestig deur die tieners wat veral die behoefte uitgespreek het om preke te hoor wat "aktuele onderwerpe" aanspreek. Die ouers het hiermee saamgestem, soos hulle dit gestel het: Die preke moet "prakties" wees en "vandag se lewe" aanspreek met "praktiese aktuele voorbeelde" wat in die preek gebruik word. Een van die grootste punte van kritiek teen die erediens wat vanuit die literatuur na vore gekom het, is dat dit die moderne mens ervaar dat hul dikwels nie aangespreek word nie.

Verder beleef mense dat die taal wat tydens die erediens gebruik word nie dieselfde is as dit wat hulle elke dag praat nie. Dit is dikwels onverstaanbaar. Die lidmaat luister na onder andere die preek, maar "hoor" nie wat die prediker sê nie, omdat hulle die taal nie verstaan nie (Beukes 1987:2-3; Beukes 1994:148-149; Du Plessis 2004:4-6; Brink & Brink 1999:161).

Hierdie het baie sterk na vore gekom tydens die empiriese ondersoek. Die respondente het gevoel dat wanneer die predikant "hoogdawerend preek die kinders nie verstaan nie." Dit het 'n kind beaam met haar opmerking: "Dominee moet nie groot woorde gebruik nie." Die tieners het hierby aangesluit en genoem dat die preek "verstaanbaar moet wees" en "makliker taal" gebruik moet word tydens die preek. Dit sal ook help as daar "meer

verduidelikings” is. Die vaders het dit ook ondersteun. Soos hulle dit gestel het: Die preek moet nie “n proefskrif” of “n geskiedenisles” wees nie.

Hierdie response het onderstreep wat Van Wyk (2002:5) meen een van die redes is hoekom prediking meermale irrelevant is. Volgens hom kan dit wees dat die prediker vashaak by die historiese tyd van die teks of nie die leefwêreld van die hoorder goed genoeg ken nie. Hieruit blyk duidelik dat die prediking konkreet, relevant, eietyds en evangelies moet wees, anders slaag dit glad nie daarin om mense in verwondering voor God te laat staan nie.

Daar is ook die behoefte by die respondente, veral by die ouers, dat die preke ‘n sterk lerende karakter moet hê. Een moeder het genoem dat “mens goed lees wat jy nie verstaan nie.” Sy het ook gesê dat sy “meer wil leer van die Bybel.” ‘n Vader het dit “verduidelikende prediking” genoem. Preke waar “Skrifuitleg plaasvind” en “realistiese lyne getrek word na vandag”, het hy bygevoeg.

Hierdie bevestig die teologiese konseptualisering waar gemeen word dat daar sterk klem op lerende prediking behoort te wees (Pieterse 2005a:418-419; Pieterse 2005b:111). Onderrigende prediking is ‘n uitleg van die Skrif op so ‘n wyse dat die Bybelse boodskap verstaan word en van toepassing gemaak word op die lewe van die gelowige. Prediking as onderrig is dus aktuele prediking (Pieterse 2005a:419).

Van die moeders en kinders het gevoel dat kinders meer tydens die erediens betrek behoort te word. Dit is bevestig deur ‘n kind toe sy vertel het hoe sy een preek baie goed kan onthou waar die dominee haar vorentoe geroep het om “hom te help met die blokkies.” 45.5% van al die respondente het genoem dat visuele hulpmiddels noodsaaklik is vir ‘n familie-erediens. “Gebruik die tegnologie” is gesê. 75% van die kinders het genoem dat hulle preke met beelde, prente en aktiwiteite beter onthou. Dit onderstreep weereens dat mense vandag baie ingestel is op die visuele.

Dit bevestig wat die teologiese konseptualisering uitgewys het naamlik dat visuele hulpmiddels in ons tyd met groot vrug in die erediens aangewend kan word. Die trefkrag van illustrasies in die preek kan moeilik oorskat word. Met navorsing wat Wagner (1983:76-101) in 1982 rondom preekwerkgroepe gedoen het, was een van die vrae wat gevra is: “What specific point can you personally take with you from this sermon?” Die antwoord hierop was telkens die een of ander vorm van illustrasie (hetsy dit simbole, metafore of rituele was). Du Plessis (2004:101) noem hieronder: skryfborde, videos, elektroniese skerms en truprojektors. Die “nuwe taal van kommunikasie” word dit genoem. Mense dink in terme van prentjies en daarom behoort die elektroniese media, met inbegrip van beelde en klank, meer gebruik te word (Uys 2005:74-75). Uys (2005:98) is ook van mening dat die tradisionele Gereformeerde liturgie voortdurend verryk behoort te word met visuele en nie-verbale kommunikasie komponente.

Vir ’n familie-erediens moet die hele erediens en in die besonder die preek kort wees. Van die ouers het genoem dat sommige preke “te lank” is en dat die prediker “ook die grootmense verloor.” Een vader het baie sterk daarvoor gevoel dat die preke korter behoort te wees en dat die predikante “nie moet probeer om tyd op te maak nie.” ’n Kind het ook genoem dat die “kerk te lank raak.”

Dit word in die teologiese konseptualisering uitgelig dat die kinders se luistervaardighede en aandagspan uiters beperk is. Lang toesprake en preke werk nie vir hulle nie. Baie van die boodskappe wat na hulle kom in die alledaagse lewe is in prentjies met baie kleur, beweging en klank. Vir hulle is die wêreld kleurryk en hulle leef in ’n tyd waar daar so baie dinge is wat aanspraak maak op hulle aandag dat doodgewone woorde moeilik ’n indruk op hulle maak (Brink & Brink 1999:24).

Van die tieners het genoem dat hulle van die prentjies hou, maar dat die leraars tog “ander” prentjies moet kry, want die oues raak “afgesaag.” Die literatuur het ook uitgewys dat die kinders vandag oorgestimuleerd is. Baie van hulle ly aan die “klaar gesien – klaar gedoen” (“been there, done that”) –

mentaliteit en raak oor bitter min meer opgewonde (Brink & Brink 1999:26). Daarom behoort ou dinge op 'n nuwe en oorspronklike wyse ingeklee en aangebied te word.

Die empiriese ondersoek het die teologiese konseptualisering verruim. In die verstelde praktykteorie is die gebruik van visuele hulpmiddels in die beeldkultuur van die elektroniese media van ons tyd vir die familie-erediens noodsaaklik.

Die **reikwydte** van die prediking behoort nie slegs die individue en die families sowel as die gemeente se situasie aan te spreek nie, maar ook hulle rol in die samelewing (vgl. Heitink 1993). **Verdere ondersoek** sal egter nodig wees binne die benadering van die familiebediening oor hierdie saak. Die Suid-Afrikaanse samelewing is uitermate kompleks met skreiende probleme wat diepgaande ondersoek benodig wat nie deur hierdie studie gedek word nie. **Die probleem van 'n grootskaalse individualisering van die geloof en spiritualiteit in die NG Kerk vra om 'n dringende ondersoek. Dit is 'n groot hindernis vir die kerk se presensie in die samelewing.**

Liturgie

Vanuit die konseptualisering in hoofstuk 2 onder punt 2, 3 kan vasgehou word aan die liturgie vir die familie-erediens.

Barnard (1981:51-52) meen dat die woord liturgie gebruik word om die Christelike erediens mee aan te dui. Die liturgie omvat al die woorde en handeling van die volle erediens. 'n Hedendaagse omskrywing van die Reformatoriese liturgie vind ons by verskeie skrywers (Müller 1999:56-57; Oskamp & Schuman red 1989; Barnard 2006; Long 2001; Clasen et al 2007). Daar is ekumeniese konsensus dat die erediens gekommunikeer word deur vier fases van die verloop van die erediens (Long 2001:47; Clasen et al 2007:13). Hierdie fases is:

- Die aanloop of toetrede;

- Die Woorddiens;
- Die tafeldiens;
- Die afloop of uitsending.

Vernuwing in die erediens kan moontlik hanteer word deur die beste uit die nuwe beweging te integreer in die tradisionele, dog ekumenies-vernuwende dienste sonder om die ryke teologiese en liturgiese erfenis van die kerk te verwerp. Die een ononderhandelbare teologiese uitgangspunt van die reformatoriese erediens is dat die gemeente na die erediens kom om God te ontmoet. Daarom moet die onderliggende narratief van die erediens, naamlik die verhaal van die evangelie, nie prysgegee word nie. God se aktuele Woord volg in die preek op so 'n wyse dat die siutasie van die gemeente en die vrae van die dag aangespreek word en nuwe moontlikhede oopgebreek word. Verder is sang en musiek veral vir die jonger generasies van groot belang. Daarom behoort die erediens deur sang en musiek gedra te word (Pieterse 2006b:1; Long 2001).

Wat in die liturgie ingesluit of weggelaat word, kan nie na willekeur besluit word na gelang van die individu se smaak nie. Dit is nie maar om't ewe watter veranderinge ons in die erediens aanbring van Sondag tot Sondag nie. Met klein liturgiese veranderinge kan teologiese sieninge en beelde van God "ingesmokkel" word wat nie strook met die gereformeerde belydenis nie (Van der Merwe 2004:1-3).

Die positiewe reaksie op die liturgie was verrassend. 86.7% van die ouers en 75.0% van die tieners hou van die liturgie. Een moeder het genoem dat die liturgie vir haar "mooi" is en dat dat sy "verlore voel sonder die liturgie". 'n Ander moeder het weer gesê dat "al die elemente van die liturgie daar moet wees." Sy "hou van roetine." Daar was ook respondente wat van die liturgie hou, maar tog gemaan het dat 'n mens versigtig moet wees dat dit nie "'n gewoonte raak nie."

Die tieners se reaksie was dat die liturgie hul “laat tuis voel.” Dis hoe die “kerk moet ‘operate’.” ’n Ander tiener het genoem dat sy werklik beleef dat die “liturgie met haar praat, maar dat verandering ook goed is.” Hierdie gedagte het by verskeie ander respondente ook na vore gekom. Daar is ’n behoefte aan “afwisseling” of “variasie” in die liturgie. Op die manier sal die “erediens interessant bly.”

’n Familie wat nie deur die liturgie aangespreek word nie, het gevoel dat dit “net tradisie” is wat ’n mens “outomaties soos ’n resitasie” doen en dat dit “nie deurdring nie.” Een vader het gemeen dat daar ’n “stuk tradisie verbonde” is aan die liturgie en ook gemeen dat dit goed is, want ’n mens “wil iets hê om aan vas te hou.” Saam hiermee het hy ook genoem dat die prediker die “eksakte orde kan verander binne die konteks van die erediens.” ’n Ander vader het genoem dat “’n mens moet aanpas”, maar die “basis bly tog dieselfde.”

Marcel Barnard meen dat die populêre kultuur nie net gedupliseer kan word in die erediens met die liturgie nie. In ’n dialektiese aansluiting by die eietydse populêre kultuur moet ’n eie inkleding van die estetiese en die artistieke in die liturgie ruimte skep vir die ontmoeting met God (vgl. Barnard 2006:75). Die konsep van die liturgie is deur die empiriese navorsing verryk.

Gereformeerde Spiritualiteit

Vanuit die konseptualisering in hoofstuk 2, 14 kan vasgehou word aan die belangrikheid van die Gereformeerde Spiritualiteit vir die familie-erediens.

Piet Naudé (Die Kerkbode 10 Junie 2005:11) het ’n artikel geskryf waarin hy poog om ’n duidelike en verstaanbare profiel te teken van ’n gereformeerde verstaan van die evangelie. Dit word in die volgende saamgevat:

- ***Sola Scriptura*** (“net die Skrif”)
- ***Solo Christus*** (“net Christus”)

- ***Sola gratia*** (“genade alleen”)
- ***Sola fide*** (“geloof alleen”).

Vanuit die vraeboog aan predikante van die NG Kerk vir die Kerkspieël van 2004 (Schoeman & Bisschoff 2004:124-126) is verskillende teologiese posisies aan predikante voorgehou. Die resultate wys daarop dat daar ‘n sterker aanduiding is dat respondente hulle “glad nie” by die “nuwe hervorming” (dit is ‘n liberale teologie) (88.8%) sien nie, maar dat hulle hulself eerder as gereformeerd (82.2%) sien. Hierdie tabel gee ‘n goeie aanduiding van identiteit. Predikante beskou hulself tegelyk gereformeerd, evangelies en vernuwend (Schoeman & Bisschoff 2004:125-126).

Vanuit die empiriese ondersoek was dit duidelik dat die meeste van die respondente in die NG Kerk met ‘n gereformeerde spiritualiteit groot geword het. Drie van die moeders het nadat hul getroud is, lidmate van die NG Kerk geword. Hulle gee die rede hiervoor aan dat hulle gemaklik voel met dit wat daar “geleer” word. Verskeie respondente het ook alreeds ander kerke besoek, maar voel nie “gemaklik” daar nie. Sommige stel dit duidelik dat die “gereformeerde beginsels” vir hulle belangrik is, terwyl ander dit nie altyd so duidelik kan omskryf nie, maar tog ‘n ongemak het met sekere praktyke in ander kerke. Dit is waarskynlik op grond van die verskuiwing in die liturgie in die rigting van die “evangelical spirituality” (Barnard 2006:27; vgl. Oskamp & Schuman 1998).

Daar is ‘n algemene siening in die NG Kerk dat wanneer daar van ‘n nuwe styl van musiek en sang gebruik gemaak word, die diens meer charismaties of evangelikaals ingerig moet word. Die respondente van die onderhoude het die teendeel aangetoon.

Die resultate toon aan dat die NG Kerk nie sy reformatoriese karakter hoof prys te gee om ‘n ware familie-erediens aan te bied waar die Here in ‘n nuwe styl aanbid word nie. Die musiek en sang, liturgie en aard van

die prediking kan binne die reformatoriese karakter van die NG Kerk vernuwe word. Dit is 'n belangrike bevinding van hierdie studie.

Die Familie-erediens

Die familie-erediens is die sentrale konsep in hierdie studie. Die navorsingsvraag waarmee hier gewerk word is op watter wyse die erediens ingeklee behoort te word sodat dit die hele familie aanspreek. Hierdie familie bestaan gewoonlik uit verskillende generasies.

Die familie-erediens verkry 'n **nuwe, dinamiese dimensie** waarin die liturgie en die prediking **verlewendig** word met die funksionering van die verrykte konsepte soos hierbo beskryf.

Die nuwe styl van musiek en sang waarin die klassieke liederes en melodieë gesing word, saam met 'n diversiteit van musiek instrumente, verskaf 'n nuwe dinamiese atmosfeer. Dit bevestig Long se bevindinge:

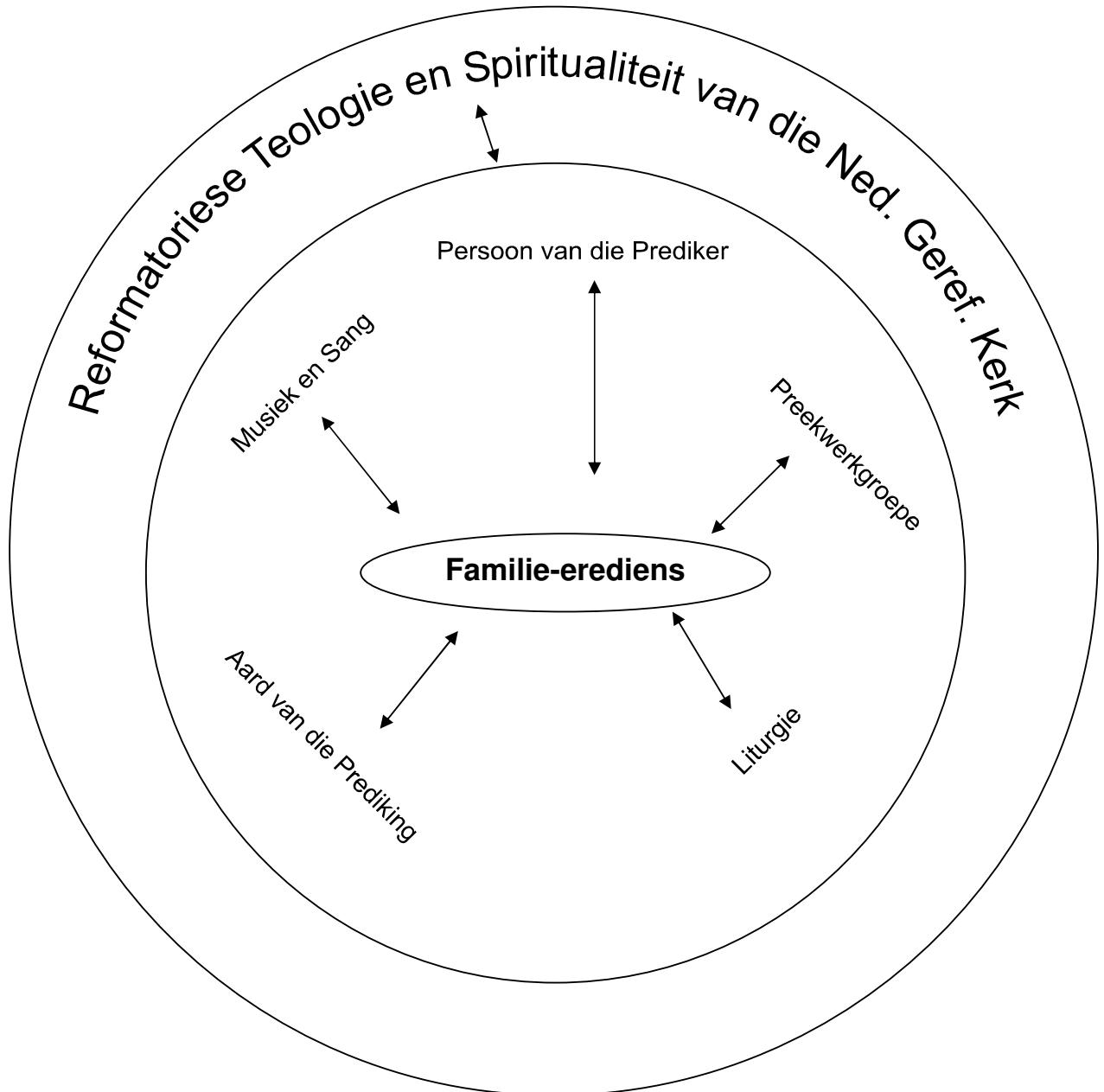
It was here that the worshipers in the vital congregations heard the sounds of tambourines and drums, guitars and brass, violins and cellos, organs and banjos. Anybody passing by outside these churches during the last part of Sunday worship, would like the elder brother in Jesus' parable, have heard the unmistakable sounds of music and dancing and feasting coming from inside the house. Why is this so? Because the good news has been proclaimed, the dead have come to life, the lost have been found, and, as the father of the prodigal son put it 'We had to celebrate and rejoice.'

(Long 2001:96)

In die konseptuele raamwerk wat nou voorgestel word, word aangedui hoedat die verruimde en verrykte konsepte wat die praktykteorie vir die familie-

erediens uitmaak in hul relasies tot mekaar funksioneer. Hiermee is die doelstelling van die ondersoek soos in hoofstuk 1, paragrawe 3 en 4 beskryf, bereik.

2. VOORGESTELDE PRAKTYKTEORIE: RAAMWERK

3. WERKING VAN DIE KONSEPTE EN HUL RELASIES

Die familie-erediens word beïnvloed deur elkeen van die konsepte. Daar is 'n interaksionele relasie tussen die konsepte. Die dinamiese interaksie tussen die verruimde en verrykte konsepte in hul relasies vorm die **vernuwende kragveld** van die lewende stem van die evangelie in die familie-erediens deur die woordgebeure en die werking van die Heilige Gees waarin God ontmoet word (vgl. Cilliers 2004a). Die gereformeerde spiritualiteit sal dus op 'n nuwe manier verryk moet word om die familie aan te spreek veral ten opsigte van die nuwe styl van musiek en sang, die visionele aard van die woordgebeure van die preek en die preekwerkgroepe met families, maar sal steeds binne die kader van die reformatoriese teologie bly.

Hierdie praktykteorie behoort 'n riglyn te bied vir die bereiking van die hele familie in die liturgie en prediking.

4. SLOT

In hierdie studie is die volgende probleem ondersoek: In die lig van die gereformeerde teologie bestaan daar nie riglyne om die erediens so in te klee dat dit die behoeftes van die verskillende generasies in 'n familie-erediens (een gesamentlike erediens) aanspreek nie.

Die metode van teologiese konseptualisering en empiriese ondersoek is gevolg. Die resultate uit die ondersoek het gelei tot 'n verstelde praktykteorie waarin die probleem op 'n beter basis aangepak kan word deurdat dit 'n riglyn bied vir die bereiking van die hele familie (gesin) in die familie-erediens.

5. VELDE VIR VERDERE NAVORSING

In hierdie ondersoek kon slegs 'n basis gelê word vir die inkleding van 'n familie- of gesinserediens in die konteks van die Nederduits Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika waar enkele gemeentes op hierdie weg begin beweeg. Die beskrywing van die verskillende konsepte wat as faktore 'n interaktiewe rol speel in die teoretisering oor so 'n soort erediens in die huidige tydsgewrig, kan slegs die familie-erediens op 'n goeie teoretiese basis aan die gang kry.

Verdere navorsing sal gedoen moet word oor die vraag hoe so 'n erediens 'n rol kan speel in die bewusmaking en aktivering van die familie (of gesin) oor die rol van die gemeente in die samelewing in ons situasie. Die volgende sake kom dan na vore:

1. Die gemeente as missionêre gemeente. In ons konteks word die roeping van die gemeente as missionêre gemeente binne die eie omgewing al hoe belangriker. Ons sendingvisie was altyd na ander omgewings en ander lande. 'n Siening van die gemeente as missionêre gemeente in eie omgewing is uiters belangrik (vgl. Barth 1939; Bosch 1991; Nel 2002; Bentley 2007). Die gemeente as familie gemeente se erediens kan in hierdie bewusmaking, om as 'n hele gesin in hierdie visie betrokke te raak, 'n groot rol speel. Die veld verdien verdere ondersoek.
2. Die gemeente se diensgestalte. Hierdie veld oor die diens aan mekaar, aan die naaste en in ons siening van evangelisasie sal in die familie gemeente ondersoek en aangespreek moet word (vgl. Armstrong 1979; Gibbs 2000).
3. 'n Familie gemeente wat hiertoe opgevoed en geïnspireer word sal beter in staat wees om betrokke te raak by die samelewingsprobleme van MIV-Vigs, armoede, geweld en versoening. Dit is uiters belangrik

dat ons kinders en jeug van kleins af in die erdiens hieraan blootgestel word.